

Makale tarihçesi: Alındı: 9 Haziran 2020 Kabul edildi: 22 Haziran 2020

DOI: <https://doi.org/10.33182/gd.v8i2.698>

Suriyeli Sığınmacı Sorununun Bir Başka Boyutu: Suriye’de Bıraktıkları Hakların Korunması ve Mülkiyetlerinin İadesi

Zeynep Banu Dalaman¹ ve Hüseyin Murat Lehimler²

Öz

Mülkiyet hakkı temel insan haklarından kabul edilmektedir. Mülkiyet hakkına yönelik tehditlerin en yıkıcı durumlarından biri zorunlu göçte ortaya çıkmaktadır. Zorunlu göçmenlik, mültecilik ve sığınmacılık durumlarında geride bırakılan mülkiyetin korunması uluslararası hukukun temel sorunlarından biri olmakla beraber, korumanın zayıflığı oranında zorunlu yarattığı sosyal yükümlü derinleştiren bir etken olarak durmaya devam etmektedir. Kıbrıs ve Filistin’de karşılaşılan bu insan hakkı ihlal türü Suriyeli mülteciler ve sığınmacıların da karşısına çıkmaktadır. Suriyeli sığınmacılar sorunu, Suriye iç savaşıyla birlikte ortaya çıkmıştır. Yaşanan krizin ortaya çıkardığı en büyük sorunların başında yaşanan siyasi istikrarsızlık ve belirsizlik gelmektedir. Bu istikrarsız ortam, Suriye’ye komşu olan ve göçmen kabul etme zorunda kalarak müdabil olan Türkiye’yi doğrudan ve dolaylı olarak birçok sorunla baş başa bırakmıştır. Ülkedeki savaş, milyonlarca Suriyelinin Türkiye ve diğer ülkelere sığınmasına neden olmuştur. Kayıt altına alınabilen 2 milyon 800 bin geçici koruma statüsündeki sığınmacı dışında, kayıt dışı rakamın 4 milyona yaklaştığı tahmin edilmektedir. Sığınmacıların hakları genel olarak ülkemizde ve başka ülkelerde, sığınmacı olarak sahip olmaları gereken haklar bağlamında ele alınmaktadır. Savaşın bitirilmesi ve ülkelerine dönüşün sağlanması nihai amaç ve çözüm olarak gösterilmekle beraber, bu süreçte en fazla etki edecek konulardan biri olan, sığınmacıların Suriye’de bıraktıkları mülkiyetleri korunması konusu göz ardı edilmektedir. Sadece geri dönenlerin değil, kalanların da yaşamlarına etkili olacak bu insan hakları alanının önemi açıktır. Bu alanda ilerlememe sağlanamaması durumunda geri dönüşe yönelik politikaların başarısızlığı bir yana ileri zamanlarda karşılaşılabilecek hakların ve mülkiyetlerin iadesi sorunu ortaya çıkacaktır. Bu bağlamda Suriyelilerin ülkelerinde bıraktıkları haklarının korunması ve mülkiyetlerinin iadesinin talep edilebilirliğini sağlayacak belge ve mekanizmaların belirlenmesi büyük önem taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Suriyeli sığınmacılar; mülkiyetin iadesi; hakların korunması uluslararası hukuk

ABSTRACT IN ENGLISH

Another Dimension of The Syrian Refugee Problem: The Protection of Their Rights and The Restitution of Their Property in Syria

The right to property is recognized as one of the fundamental human rights. One of the most devastating threats to property rights arises under circumstances of forced migration. The protection of property left behind in cases of forced immigration, refugee, and asylum is one of the fundamental problems of international law, it continues to be a factor that deepens the social destruction in proportion to the weakness of protection. This type of human rights violation encountered in Cyprus and Palestine is also encountered by Syrian refugees and asylum seekers. The Syrian refugee problem has emerged with the Syrian civil war. Political instability and uncertainty are the main problems caused by

¹ Dr. Öğr. Üyesi Zeynep Banu DALAMAN, İstanbul Ayyansaray Üniversitesi, Göç Politikaları Araştırma ve Uygulama Merkezi (GÖÇAR) Müdürü, ORCID, Türkiye. ID: 0000-0002-6691-0782 E-mail: banudalaman@ayvansaray.edu.tr.

² Hüseyin Murat LEHİMLER, İstanbul Rumeli Üniversitesi Küresel Politikalar Uygulama ve Araştırma Merkezi (RUPAM) Koordinatörü, Türkiye. ORCID ID: 0000-0002-9542-9322 E-mail: muratlehimler@hotmail.com.

the current crisis. This unstable environment has left Syria's neighbor, Turkey, to face many problems directly and indirectly, causing Turkish involvement whereby Turkey is forced to accept immigrants. The war in the country, has caused millions of Syrians to seek refuge in Turkey and other countries. It is estimated that the unregistered figure is close to 4 million in addition to the 2 million 800 thousand refugees under temporary protection who can be registered. In our country and in other countries, the rights of asylum seekers are generally considered in the context of the rights they should have as an asylum seeker. Ending the war and ensuring the return to their country are shown as the ultimate goal and solution, but one of the issues that will affect this process the most, protecting the property left by refugees in Syria, is ignored. The importance of this human rights area, which will have an impact on the lives of not only returnees but also those not returning, is obvious. If there is no progress in this area, in addition to policy failures, the problem of restitutioning their rights and property will be encountered in the future. In this context, it is of great importance to determine the documents and mechanisms that will ensure the protection of the rights left by Syrians in their country and the claim of their property.

Keywords: *Syrian refugees; restitution of property; protection of rights; international law*

Şu kesindir ki, mülkiyet hakkı yurttaşların tüm haklarının en kutsalıdır ve bazı açılardan özgürlüğün kendisinden daha önemlidir.

*Jean-Jacques Rousseau
'Ekonomi Politik', Diderot'nun Ansiklopedi'si (1755)*

Giriş

Mülkiyet hakkı, insan hakları kataloğunun temel öğelerinden bir durumundadır. Magna Carta'dan başlayarak, Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi'nde, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Bildirgesi'nde mülkiyet hakkı korunmaya çalışılmıştır.

Mülkiyet hakkının kısıtlanması ve ortadan kaldırılması sıradan birey için bile önemli menfi sonuçlar doğururken, zorunlu göç sürecinde, sığınmacılar ve mülteciler için yıkıcı sonuçlar doğurmaktadır. Bu sorunun kaynağını irdelemeye çalışan düşünürlere bakıldığında, “biyopolitika”, “sınır kavram” ve “çıplak hayat” gibi tanımlamalarla karşılaşmaktadır.

Michel Foucault, kapitalizmin ulus-devlet sürecini kendisi için yorumladığını ve ortaya bir iktidar teknolojisi çıkardığını belirtmektedir. Bu iktidar teknolojisi iktidarı bireylerin bedenlerini gövdeye ekleyerek gerçekleştirmektedir. Yani her birey, ulus-devlet gövdesine eklenildiği sürece “var” kabul edilen unsurlardır. Dolayısıyla bünyeden kopan, bünyenin reddettiği bireylerin ulus-devlet iktidarının kontrol ettiği alan içinde haklar talep etmesi mümkün değildir. Mülteciler, tabiyetinde buldukları ülkeden koptukları anda bu sürece girmektedirler. Onlar ne tabiyetinde oldukları, ne de geldikleri ülke iktidar alanlarıyla eklenememiş kabul edilen bir durumda bulunmaktadır (Foucault, 2008, s. 22).

Hannah Arent, ulus devlete geçiş sürecinde insan haklarının “vatandaşa mahsus” ele alındığını, tabiyetin geçerli olduğu devletin vatandaşlığından çıkıldığı andan itibaren bireyin “mülteci, göçmen” durumuna geçtiğini ve insan haklarının korunaksız kaldığını, bunun modern dünyanın 2. Dünya Savaşı'ndan beri karşılaşılan bir insan hakları paradoksu olduğunu belirtmekte ve mülteciliği “sınır kavram” olarak nitelendirmektedir. Arent, mülteciliğin ulus devlet için, ulus devletin temelini teşkil eden devlet, toplum, ülke üçlüsünü bozan bir tehdit olarak kabul edildiğini belirtmektedir (Arent, 2017, s. 68).

Giorgio Agamben ise insan ile hakları arasındaki ilişkiyi “kutsal insan” ve “çıplak hayat” kavramları üzerinden incelemektedir. Agamben, kadim bir kavram olan “Homo Sacer” in kutsallığından neşet eden haklarının da kutsallaşmasından bahsetmektedir. Bu kutsallıktan sıyrıldığı anda ise ona göre “çıplak hayat – nuda vita” ortaya çıkmaktadır. Çoğunlukla şiddet uygulanarak ortaya çıkarılan bu durum insanı, kutsal haklarından uzaklaştırmakta, mahrum bırakmaktadır. “İstisna Hali -state of exception” isimli eserinde Agamben, mülteci olgusunu “sınır kavram” olarak kabul etmektedir. İnsan haklarını düzenleyen ya da atıf yaban tüm bildirgelerde tanınan hakların “vatandaşlık” üzerinden ele alınmasına dikkat çekmektedir (Agamben, 2020, s. 11).

Uluslararası hukuk açısından sığınmacı ve mültecilerin ülkelerinde, geride bıraktıkları mal varlıklarının korunması konusu ihmal edilen alan olma özelliğini korumaktadır. Bu hakkın korunmasına yönelik yeteri kadar güvence sağlanamaması, sığınmacı ve mültecinin insan haklarının en önemlilerinden birinin ağır şekilde ihlali anlamını taşıyan, hukuksal bir problemdir. Ancak geride bırakılan hakların korunmasız kalması zorunlu göçün zor bir problemi olan, geri dönüş kararları ve koşullarını da doğrudan etkileyen somut etkilere yol açmaktadır. Meselenin diğer bir boyutu da, nihai amacı belirli bir coğrafi alanı, bu alandaki arazi ve taşınmazları ele geçirmek olan işgal hareketlerini müeyyidesiz bırakması, adeta özendirmesidir.

Hukuksal ve siyasal sonuçlarıyla, göçe zorlanmış göçmen, sığınmacı ve mültecilerin geri dönüşlerini neredeyse imkansızlaştıran, bu varlıklara dayalı güvencelerden yoksunlaştırılan bireyler, sığındıkları, iltica ettikleri, göç ettikleri ülkelerdeki yeni hayatlarına da mülksüzleşme travmasıyla başlamak zorunda kalmaktadırlar.

Zorunlu göç olgusunda temel sorunlardan biri, ülkesinden ayrılmak zorunda kalan bireylerin ülkelerinde, geride bıraktıkları hak ve varlıkların korunmasıdır. Yakın tarihte Filistin’de, Kıbrıs’ta ve birçok coğrafyada ortaya çıkan bu durumun son örneğini Suriyeli zorunlu sığınmacılar ve mülteciler yaşamaktadır.

Suriyeli sığınmacıların “göç, iltica ve zorunlu sığınmacılık” haklarının korunması sürecinde Suriye’de, geride bıraktıkları taşınmazlara ilişkin hakların kilit öneme sahip olduğunu göz ardı etmeyen hukuki ve pratik düzenlemeler gerekmektedir. Taşınmaz hakları dışında, yine mülkiyet hakkı kapsamına giren diğer tüm varlıklar ve hakların (mali, idari, hukuki haklar) korunması gerekliliğini vurgulamayı amaçlayan bu çalışmada; geçici korunma statüsünde bulunan Suriyeli sığınmacıların Suriye’de bıraktıkları hak ve varlıklardan faydalanamamaları, haklarını kaybetmeleri nedeniyle ortaya çıkan mağduriyet ele alınmaktadır.

Zorunlu göç bağlamında bireylerin hakları, göç veren ülkede sahip oldukları hakları da kapsmalıdır. Ancak göç olgusunun sadece göç kaynağı ülkenin terk edilmesinden itibaren başlayan insani bir sorun olarak ele alınması ve sadece insani yardıma odaklanması, yıllarca sürecek, karmaşık sorunlara yol açmaktadır:

Hak ve varlıklar, birey kimliğinin onsuz olmazlarıdır ve göçe zorlanarak yoksun haklardan mahrum bırakılmak, göçü trajediye dönüştürmektedir. Transit ülkede veya varış ülkesinde, hak ve varlıklarını kaybeden bireyler ve göç alan ülkeler için kolaylıkla karşılanamayan maliyetler doğurmaktadır.

Göç yönetimi çalışmalarının, sadece ülkesini terk ettiği andan itibaren göçmenin karşılaştığı sorunlara ve göç alan ülkenin alacağı tedbirlere yoğunlaşması, zorunlu göçe neden olan

unsurlar ve devletler için “de facto” bir sorumsuzluk ortaya çıkarmaktadır. Göçe zorlama eylemi yaptırımsız kalmaktadır.

Zorunlu göçmenlerin yanlarına taşıyabilecekleri kadar aldıkları eşyalarıyla transit ülke veya varış ülkesine geçtikleri anda yaşadıkları travma aynı zamanda varlıklara bir daha sahip olamama umutsuzluğuna dayalı tükenmişlik doğurmaktadır. Bireyin ülkesine geri döndüğü zaman, hak ve varlıklarının korunduğunu bilmesi, geri dönüş kararını vermesinde özendirici etkiye sahiptir. Dönmeyerek, transit geçiş ülkesinde vey varış ülkesinde ikamete devam etme kararı vermesinde ise bu hak ve varlıklar, yeni bir hayat kurabilmesi ve uyum sağlayabilmesi için dayanak niteliği taşımaktadır. Zaman içinde hak ve varlıklarını veya tazminatı transfer edebilmesi için başvuru yolları bulunmalıdır.

Göçle terk edilen ülkede bırakılan hak ve varlıkların korunmasına ilişkin göç veren ülkeye sorumluluk yükleyen anlaşma ve hükümlerin yeterli ve etkin olması gerekmektedir. Aksi halde vatandaşlarını göçe zorlayan veya engel olmayan devletler için “göçmenleştirme politikası” alanı açılmaktadır. Yaptırımı olmayan bu politika bugün ve gelecekte bir çok devlet için önemli bir seçeneğe dönüşmekte, dünya barışı ve güvenliği açısından da tehdit oluşturmaktadır. Belirli sosyal ve kültürel grupların yaşadığı bölgenin demografik yapısının, başka sosyal ve kültürel gruplar lehine değiştirilme girişimi için devletleri veya politik unsurları özendiren bir “göçmenleştirme” alanı oluşmamasını uluslararası hukuk sağlamak zorundadır. Sığınmacıların ülkelerinde sahip oldukları hakların korunması ve muayyen hale getirilmesi bir göç yönetimi sorunudur.

Çatışma Bölgelerinden Zorunlu Göçler

Göç çalışmaları literatürde ve uluslararası hukukta statüler ve tanımlar ortaya çıkarmıştır. Buna göre; “sığınmacı”, “göçmen”, “geçici korunma statüsünde sığınmacı” ve “mülteci” statüleri, özel değerlendirmeler haricinde “göçmen” olarak tanımlanmaktadır.

Hak ve varlıkların korunması kavramının iki yönü bulunmaktadır:

Zorunlu göçle terk edilen hak ve varlıkların korunması

Transit geçiş ülkesi ve varış ülkesinde elde edilen hak ve varlıkların korunması

Literatür ve uygulamada ikinci yöne daha fazla odaklanıldığı görülmektedir. Ancak bu koruma alanı da sınırlandırılmaya çalışılmıştır. Statülerin ve hakların korunmasında en büyük handikap, milli (iç) hukuktan kaynaklanan ve “kendi vatandaşından daha fazla hak tanımama” ihtitaz-ı kayıtlardır.

İlk örneği Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 14 Aralık 1950 tarih ve 429 (V) sayılı Kararıyla toplanan Konferansta kabul edilmiş Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme'nin 309 Sayılı Kanun ile onayında Türkiye, Sözleşmenin hiçbir hükmü, mülteciye Türkiye'de Türk uyruklu kimselerin haklarından fazlasını sağladığı şeklinde yorumlanamaz" çekincesini koymuştur (5 Eylül 1961 tarih ve 10898 Sayılı Resmî Gazete).

Çekinceye vurgulanan kaygı, özellikle göçmenlere yönelik, stratejik olarak bütüncül bir politika geliştirmeyi zorlaştırmış, yeni politikalar ve yaklaşımlar geliştirmeyi engellemiştir (Yergin, 2003, s. 17).

Sığınmacıların ne kadarının kalıcı olduğu; geri gönderilme aşamasına gelindiğinde ne kadarının ülkelerine döneceği belirsizdir. Ancak ikamet ettikleri süre içinde, 429 Sayılı BM Sözleşmesi'ne atfen hangi haklara sahip olduklarının muayyen hale getirilmemesi, sorunlara neden olmaktadır.

Çatışma Bölgelerinde Zorunlu Göçlere Genel Bir Bakış

Çatışma bölgelerinde çatışma ve çatışma sonrası yiyecek, ilaç ve temiz suya sahip bölgeler sağlamak, ekonomik, ırksal, politik ve etnik zorlukların üstesinden gelmek için yalnızca kısa vadeli bir çözümdür. Özellikle 2. Dünya Savaşı'ndan sonra yaşanan gelişmeler çatışma ve çatışma sonrası ortamlarda barınma, arazi ve mülkiyet haklarının uygun şekilde yönetilmesinin "barışın ne ölçüde sürdürüleceğini öngörmekte belirleyici olduğu" görülmektedir (French, 2015). Özellikle çatışma sırasında zorunlu olarak göç edenlerin mülkiyet ve arazi haklarının korunması uluslararası hukuk açısından önem taşımaktadır. Dünyada yaşanan çatışmaların ve o bölgede yaşayanlara etkisi her bölge için farklıdır, hiçbir örnek diğerine emsal teşkil edememektedir.

2003 yılının sonlarında, çatışmalarda kaybedilen mülkiyet hakları ve varlıkların iadesini ele alan birkaç savaş sonrası deneyimin ardından, Birleşmiş Milletler ve uluslararası insani yardım kuruluşlarından çeşitli profesyonellerden oluşan küçük bir kadro, bu hakların korunması, geri verilmesi ve entegrasyonu için farkındalık yaratmak için çalışmalar başlatmıştır. 2002'den 2005'e kadar BM Konut ve Mülk İadesi Özel Raportörü görevindeki Sergio Paulo Pinheiro liderliğindeki çeşitli kurumlar, 2005'te şimdi Pinheiro İlkeleri olarak anılan ilkelerin ana hatlarını oluşturmuştur. Devletlerin bu hakların zararlarını hukuka aykırı veya keyfi yollarla ele alma hak ve yükümlülüklerinin tanımlanması, ardından Ülke İçinde Yerinden Olma İzleme Merkezi tarafından 1998 Ülke İçinde Yerinden Edilmeye İlişkin Yol Gösterici İlkelerine uygunluğun izlenmesi üzerine genişletilmiş çalışma izlemiştir. Son olarak, 2008'in sonlarına doğru, tüm büyük insani yardım kuruluşlarını temsil eden Kurumlar Arası Daimi Komite, yerinden edilmiş nüfusun barınma, arazi ve mülkiyet haklarını ve varlıklarını kaybetmelerinin birincil nedeni olarak "insani koordinasyon boşluğunu" kabul etmiş ve insani krizlere kalıcı çözümlerin önündeki engel ve bu sorunları ele almak için birkaç kesişen forum oluşturmuştur. Çatışma sonrası bu alanların hala siyasi güçler tarafından yönlendiriliyor olması, suç oranının yüksek olması, savaşın galipleri tarafından yönlendiriliyor olması ve gelişmelerin yavaş olması buradaki halklar için hala bir dezavantaj olarak görülmektedir (Leckie & Huggins, 2015, s. 9).

Yakın geçmişte bakıldığında mülkiyet hakkı ve varlıkların korunması ve iadesi konularında farklı sonuçların olduğu gözlemlenmektedir. Çatışmanın sona ermesinden sonra kurulan hükümetlerin harekete geçmemesi üzerine halkın kendi hakkını araması sonucu yeniden çatışma risklerinin olduğu Nepal, Doğu Timor, Kolombiya, Kenya, Uganda ve Sudan gibi ülkeler bu durumu örnek verilebilir. Mülkiyet haklarının iadesinin programlamasının kalıcı çözümler ürettiği Bosna ve Hersek, Kosova gibi örnekler de ve bunların yeni yaklaşımlar, diyalog ve savunuculuk için iyi bir öğrenme platformu olduğu düşünülebilir. BM Mülteciler Yüksek Komiserliği'ne göre, şu anda dünyanın on yedi farklı bölgesinde "endişeye" bekleyen 34 milyon insan (mülteciler, ülkeleri içinde yerinden edilenler, sığınmacılar ve vatansız kişiler) bulunmaktadır (A.g.e. xii) . Suriye'de yaşanan çatışma ortamından kaçan ve geride bıraktıkları mülkiyet hakları ve varlıklarının akıbetini bilmeyen yaklaşık 6 milyon Suriyeli bulunmaktadır. Bunların % 65'i Türkiye, % 16'si Lübnan'da, % 12'si Ürdün'de, % 4,5'i Irak'ta, % 2,5'i Mısır ve diğer Kuzey Afrika ülkelerinde sığınmacı olarak yaşamaktadır (UNHRC). Bunun dışında

bir 6 milyon da ülke içinde yerinden edilen Suriyeli bulunmaktadır. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği verilerine göre ülke ve bölgelere göre net göçmen sayısında artış gerçekleşmektedir.

Coğrafi Bölgeler	Toplam Net Göçmen Sayısı (Yıl)/(Bin)*													
	1950-55	1955-60	1960-65	1965-70	1970-75	1975-80	1980-85	1985-90	1990-95	1995-00	2000-05	2005-10	2010-15	2015-20
Afrika	-610	-736	-1037	-1313	-924	-1600	-2079	-1785	-1368	-2464	-2508	-3687	-4261	-2315
Asya	994	1659	0	892	-1164	-194	-168	-1437	-4813	-5978	-8234	-9100	-6954	-8646
Avrupa	-1752	-2885	209	-341	1827	2029	1578	2406	4969	3161	9179	8643	6890	6805
Latin Amerika	-474	-1139	-1624	-2194	-2673	-3515	-3504	-3956	-4304	-4668	-5331	-3793	-2830	-2607
Kuzey Amerika	1422	2 689	2013	2169	3647	4189	3756	4225	5150	9641	6385	6751	6199	5982
Okyanusya	420	412	438	787	287	92	417	547	366	309	508	1186	957	781

(* Eksi değerler göçle ayrılmayı, artı değerler göç almayı ifade etmektedir.)

(Kaynak: Birleşmiş Milletler İstatistiklerinden Derlenmiştir. Erişim Tarihi: 11.9.2020,

<https://population.un.org/wpp/Download/Standard/Migration/>)

İki Kronik Sorun Bağlamında Zorunlu Göçmen, Sığınmacı ve Mültecilerin Geride Bıraktıkları Mülkiyet Hakları: Kıbrıs ve Filistin

Kıbrıs

Uluslararası ilişkiler ve uluslararası hukukun kronikleşen önemli sorunlarından biri Kıbrıs sorunudur.

Siyasi sorunların çatışmaya dönüşmesi sonucunda zorunlu göç ortaya çıkaran önemli bir alan Kıbrıs adasıdır. Adanın coğrafi ve stratejik konumu, tarih boyunca nüfus yapısını değiştiren iki özelliğe kaynaklık yapmıştır.

Birincisi Kıbrıs, Doğu Akdeniz’de deniz ticaret merkezine dönüşmüş, konumu nedeniyle deniz tacirlerinin “Levant” olarak adlandırılan bölgedeki yerleşim alanı olmuştur. İkincisi, adanın coğrafi konumu, askeri önemini artırmıştır. Kıbrıs, neredeyse tüm çağlarda savaşan tarafların ele geçirmek istediği önemli bir yer olmuştur. Bu iki özellikten kaynaklanan sorunlar günümüze kadar sürmüştür. Tarihsel süreç Rum ve Türk kökenli ada halkını ortaya çıkarmış ancak siyasal bütünleşme sağlanamamıştır.

1571 – 1878 arası Osmanlı İmparatorluğu döneminde Kıbrıs “beylerbeylik” olarak tanımlanmış, fetihten sonra, istimâlet politikası³ uygulanarak, Anadolu’dan getirilen Türkmenler yerleştirilmeye başlanmıştır. Kıbrıs’ta 1572 yılında, yaklaşık 80 köyle ortaya çıkan Türk nüfusu, göçe dayalı olarak sürekli artmıştır. Bu dönemde, Osmanlı’nın uyguladığı “Milletler Sistemi” ne dayalı olarak idari yapı tesis edilmiş, adada yaşayan topluluklar, dini inançları esas alınarak yönetilmiştir. Sağlanan istikrarlı ortamda Rumlar ve Türkler, birbirlerine yakın köylerde barış içinde yaşam sürmüşlerdir.

1878’de 2. Abdülhamit tarafından İstanbul’da imzalanan Kıbrıs Antlaşması ile ada idaresi senelik 92 bin altın kira bedeliyle İngiltere’ye geçici olarak devredilmiştir (Bozkurt vd., 2002,

³ İstimâlet Politikası, Osmanlı Devleti’nin ilk olarak kuruluş döneminde fethettiği topraklarda uyguladığı sistemlerden birisidir. Diğer adı ile Hoşgörü Politikasıdır.

s. 11). Bu durum adada yaşayan Türk nüfusun önemli oranda Anadolu'ya göç etmesine yol açmıştır. 1800'lü yılların başında Kıbrıs adasında 30.524 Rum nüfusu ve 67.000 Türk nüfusu olmak üzere toplam 97.524 kişi yaşamaktaydı. 1881 yılına gelindiğinde adadaki Rum – Türk nüfusu sayıları, Osmanlı savaşları ve adadaki Türk göçleri nedeniyle tersine değişerek 137.631 Rum nüfusuna karşılık 45.458 Türk nüfusu olmuştur (Atasoy, 2011, s. 35; Altan, 2000, s. 84).

1923 Lozan Antlaşması'na göre Türkiye, İngiltere'nin 1914'te ilan ettiği, ilhak kararını tanımıştır. Lozan Anlaşması ayrıca, Türklerin iki yıl içinde İngiliz uyruğuna girmeyi kabul etmelerini, aksi takdirde adadan göç etmelerini öngörmektedir. Bu hüküm sonucunda 24 bin kişi daha göç etmiştir. 1878–1923 yılları arasında adadan göç eden Türklerin sayısı 70 bine ulaşmıştır (Atasoy, 2011, s. 37).

1890 yılından itibaren Rum Toplumunu, Enosis ve Megalo⁴ İdea ideolojisi etrafında Türklerin adadan zorla göç ettirilmesi, bunun için gerekirse şiddete başvurulması siyasetini benimsemiştir. Bu yaklaşım 1878 - 1923 ve 1923 – 1960 arası dönemde çok sayıda isyan ve terör hareketiyle Türk nüfusun yıldırılarak göç ettirilmesi ve adanın Yunanistan'a ilhakını amaçlamıştır. Bu amaçla Yunanistan tarafından 1955 yılında EOKA terör örgütü kurulmuştur.

Çatışmalı ortama son vermek ve adada kalıcı istikrar sağlamak üzere 1959 yılında Londra ve Zürih Anlaşmaları imzalanarak, 1960 yılında iki toplumlu, Kıbrıs Devleti'nin kuruluş zemini oluşturulmuştur. Ancak bu düzenleme 3 yıl sürebilmiştir. Rum tarafı Akritas adını verdikleri anayasayı cebri olarak değiştirmeyi, Türk toplumunu azınlık statüsüne indirmeyi öngören planları uygulamaya çalışmıştır. 1963-1964 Olayları adı verilen karışıklık her iki taraftan ölümlere neden olmuş ve aynı zamanda 25 bin Türk ve çok sayıda Rum taşınmaz mallarını geride bırakarak, göç etmeye başlamışlardır. Olaylar, Yunan toplumunun kontrolünde kalan Kıbrıs Devletinin, Türk toplumuna karşı gerçekleştirdiği saldırılarla büyümüştür. Nihayet BM Güvenlik Konseyi'nin, 4 Mart 1964'te aldığı 186 sayılı kararla adaya uluslararası barış gücü (UNFICYP) konuşlandırılmıştır. Ancak Yunanistan bu dönemde 20 bin askerini adaya yerleştirmiş ve bu gücün kullanıldığı saldırılarla Türk toplumunun göç zorlanması, Türk köylerinin boşaltılması politikası sürdürülmüştür. 1974 yılında ise Nikos Sampson'u adaya gönderen Yunan askeri cuntası, adanın ilhaki için askeri saldırılara girişmiştir. Bu saldırılar sonucunda Türkiye, 1960 Londra – Zürih Anlaşmalarından kaynaklanan garantörlük statüsüne istinaden Türk toplumunun can ve mal güvenliğinin sağlanması ve ilhakın önlenmesi, cuntanın darbesinin savuşturulması için Kıbrıs Barış Harekâtı'nı gerçekleştirmiştir. Tarafların 1975'te imzaladıkları Viyana Anlaşması ile Kuzey'den Güney'e yaklaşık 120 bin Rum, Güney'den Kuzey'e de 65 bin Türk göç ettirilmiştir. 180 km boyunca uzanan ve genişliği 5 metre ile 7 km arasında değişen bir "ara bölge" ile iki toplum kendi alanlarında homojen bölgelere dönüştürülmüştür. 1977 tarihinde yapılan Denktaş-Makarios görüşmesi sonucunda ilk Zirve Anlaşması (*High Level Agreement*) kabul edilmiştir. Dört maddeden oluşan bu anlaşma ile iki toplumlu federal bir cumhuriyet kurulması kararlaştırılmıştır. Ancak göç ettirililerin mal varlıklarının akıbeti sorunu ortaya çıkmıştır. Kıbrıs adasında, 1963 olayları sonrası adadan zorla

⁴ Kelime anlamı ile "ilhak" demek olan Enosis ilk Megali İdea haritasının çizildiği 1791 yılından beri gündemde olan bir konudur. Bir anlamda Kıbrıs sorununun da bu tarihten itibaren var olduğu söylenebilir. Megali İdea ise, kelime anlamı ile "Büyük İdeal, büyük fikir" demektir. Bu fikre ve ilkeye göre, 1453'de Fatih Sultan Mehmet tarafından fethedilen İstanbul tekrar ele geçirilecek, Yunanistan, Girit, Rodos, Kıbrıs, Anadolu ve Büyük İskender'in uzandığı İskenderiye'ye kadar olan topraklar işgal edilerek, bir Helen İmparatorluğu olarak kabul edilen büyük Bizans İmparatorluğu kurulacaktır. Bu imparatorluğun başkenti ise eski Bizans'ta olduğu gibi hala "Konstantinopolis" diye andıkları İstanbul olacaktır. Kaynak Yeniçağ: Enosis Nedir? Eoka Nedir?

göç ettirilen Türklere ait ve Rum tarafında kalan mülklerden doğan mağduriyet, Kıbrıs sorununun karmaşık konularından biri olan mülkiyet sorununun ilk boyutudur.

1974 Kıbrıs Barış harekâtı sonrasında ise 180 bin Rum güneye 1.350.000 dönüm arazi ve bu arazi üzerinde 46.000 adet gayrimenkul, 65 bin Türk ve 400.000 dönüm arazi ve bu arazi üzerinde 16.200 adet gayrimenkul taşınmaz mal bırakarak göç etmiştir. 1977 yılında Kıbrıs Türk Federe Devleti, İskân, Topraklandırma ve Eşdeğer Mal (İTEM) Kanununu çıkarmış, Rumların geride bıraktığı mülkleri kamulaştırmış ve dağıtımını gerçekleştirmiştir. Bu kanun ve dayalı uygulamaları, BM Genel Kurulu'nun 1983 tarihinde aldığı 37/253 sayılı Karar'la hukuksuz kabul edilmektedir.

Rum toplumundan Titina Loizidou'nun, 1989 yılında iç hukuk yolunun etkisizliği teziyle Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne (AİHM) yaptığı başvuru kabul edilmiş 1996 yılında karara bağlanmıştır. Türkiye'nin masraflar ve tazminat ödemesine hükmedilmiştir. 2003'te Rumların başvurularının karara bağlanması amacıyla Taşınmaz Malların Tazmini Kanunu'na istinaden Mal Tazmin Komisyonu kurulmuştur (Necatigil, 2005).

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 22 Aralık 2005'te verdiği gerekçeli Xenides-Arestis kararı ve ardından verdiği Loizidou kararı ile bu konuda içtihat oluşturmaya başlamıştır (Çeçen, 2005).

Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY), Kıbrıslı Türklerin güneyde kalan mallarını vakıf denetimine almış veya Vasilik Yasası "*Guardianship law*" çerçevesinde mukayyit kontrol altında tutmuştur. KKTC'deki uygulamadan farklı olarak GKRY, Türklere ait malların toptan mülkiyetini üzerine almak yerine denetim ve kontrolünü sağlamak iddiasıyla el koymuştur. Bunun yanı sıra GKRY gerekli gördüğü durumlarda, kamu yararı gerekçesini ileri sürerek, Resmi Gazete'de yayımladığı bildirimlerle belirli taşınmaz malları 1962'den beri yürürlükte bulunan zorla mal iktisabını düzenleyen yasa ile zorla kamulaştırma yoluna gitmektedir. Bu uygulama Kıbrıslı Türklere ait mal-mülklerin yaklaşık yüzde 20'sini kamulaştırılıp bedelini bloke etmiş olup, tazmin bedellerini ödemeyi Ada'da sağlanacak kalıcı bir çözüm anına kadar ertelemiştir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM)'in yerleşik içtihadına göre, kamulaştırma tazminatlarının derhal ödenmesi gerekmektedir. Nitekim AİHM, AİHM, Türkiye'nin "*necessity doctrine*"e dayanarak mülkiyet-konut hakkı ihlallerinden doğan kira bedellerini Kıbrıs'ta sağlanacak kalıcı ve nihai çözümden sonra ödeme taleplerini Loizidou davasında reddetmiştir.

AİHM içtihatlarında Türkiye sorumlu tutulmaktadır. Türkiye'nin Türkiye, bu başvurulara yer bakımından, "*ratione loci*" yani şikâyet konusu olayların Türkiye dışında meydana gelmiş olması itirazı AİHM'ne taraf bir ülkenin kendi sınırları dışında yaptığı askeri operasyonlardan veya kişilere zarar veren eylemlerinden ötürü sorumlu tutulabileceği, çünkü bu türden sınır ötesi olaylardan etkilenen kişilerin ilgili ülkenin "*yetkisi*" (kontrol ve otoritesi) altına girebileceği görüşünü benimsemiştir. Türkiye adada asker bulundurması nedeniyle "*jurisdiction*" durumunda kabul edilmiştir.

Mağdurların doğrudan AİHM'ne başvurularında geçerli koşullardan biri de iç hukuk yollarının tükenmesi veya bu yollara başvurmanın etkisizliğidir.

Avrupa Konseyi, başvuruların yoğunlaşması ve karmaşıklaşması nedeniyle "*Cyprus v. Turkey*" kararını vermiştir. Bu karar KKTC yargı organlarının, tüketilmesi gereken bir iç-hukuk kabul

etmektedir. Bu, KKTC mahkemelerinin tanınması değil KKTC mahkemelerinin Türkiye'nin iç hukuk yolu kabul edilmesi gerekçesine dayanmaktadır.

KKTC, bu gelişmeler karşısında 2003 yılında Taşınmaz Malların Tazmini Kanunu ve 2005 yılında Taşınmaz Malların Tazmini, Takası ve İadesi Kanunu çıkarmıştır. Bu kanun ile Taşınmaz Mal Komisyonu (TMK) kurularak 2006 Nisan ayından itibaren faaliyete geçmiştir. Komisyon bugüne kadar 6 bini aşkın başvuruyu kabul etmiştir.

KKTC Taşınmaz Mal Komisyonu Başkanlığı															
AYLAR	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
TOPLAM	100	197	76	70	397	1926	1601	1337	375	182	50	81	117	148	6

(Kaynak: KKTC Taşınmaz Mal Komisyonu Başkanlığı, Erişim Tarihi: 1.8.2020, http://www.tamk.gov.ct.tr/dokuman2/istatistik_ocak20.pdf)

Filistin

Yakın zamanda bir başka zorunlu göç mülkiyet sorunu Filistin'de ortaya çıkmıştır. Tarihsel olarak 1867 – 1946, 1946 – 1967 ve 1967'den günümüze kadar süren üç dönemde Filistin'de sürekli olarak işgal ve göçmenleştirme politikaları ortaya çıkmıştır. Bu politikaların özellikle mülksüzleştirme yoluyla işgali amaçladığı söylenebilir.

1867 yılında çıkarılan Tebaa-i Ecnebiyye'nin Emlâk İstimlâkine Dair Nizamname, 10 Haziran 1867 çıkarılarak Osmanlı tarihinde ilk defa vatandaş olmayanlara mülk alma hakkı tanınmış ve bu düzenleme bölgeyi bağımsız devlete dönüştürmek isteyen Yahudiler için devlet kurma çalışmalarının ilk adımı bir kolonizasyon amaçlı mülk toplama çalışmalarını başlatmıştır. Bu düzenlemelere göre İmparatorluğu'nun yıkılışına kadar sürekli olarak doğrudan veya paravan kişiler aracılığıyla gayrimenkul satın almaları gerçekleştirilmiştir (Karabulut, 2018, s. 456).

Sefer Nizamnamesi uzun asırlar boyunca göçmen durumda olan Yahudilerin bölgeye yerleşmesi, kalıcı ve güvenli bir ülkede mülk edinme güvenliği elde etmelerini sağlamıştır. Nitekim bu zemin göçmenliğin acısını kuşaklar boyu yaşamış insanların hayatları için yeni bir dönem başlatmıştır. Bölgenin bu noktada bir başka avantajı Filistin'in heterodoks sosyal ve etnik yapısıdır. Rum Ortodokslar, Ermeni Ortodokslar, Ermeni Katolikler, Süryaniler, Kıptiler, Habeşiler, Protestanlar, Ruslar ve Latinler Osmanlı Millet Sistemi çerçevesinde Filistin ve Kudüs'te cemaatlere ve imtiyazlara sahipti (Hourani, 2020).

Bu durum bölgeyi göçmen Yahudiler için daha yaşanılabilir bir alana dönüştürmüş ve İmparatorluğun sarsıntılı biçimde yıkılmasının ardından yaşanan kargaşada, milliyetçilik dalgalarının Avrupa'da Yahudileri kısıtladığı ortamda, Yahudi göçmenlerin yerleşik hayata güvenle geçmelerini sağlamıştır. Yahudi göçmenler için yeni ve insani bir ortamda gelişen bu süreç kısa süre içinde 1897'de Basel Kongresi'nde siyasallaşmıştır. Theodore Herzl tarafından *Der Judenstaat* adlı eserde manifestosu yayınlanan Yahudi Ülkesi projesi, Siyonizm adı verilen ideolojiye dönüştürülmüştür. Bu ideoloji, çok kültürlü, çok dilli ve Avrupa ya da Rusya ile kıyaslandığında daha insani, daha liberal topraklarda huzur içinde yaşama idealini yadsıyarak, diğer halk ve kültürlerden arındırılmış "Sion Ülkesi" kurma amacına evrilmiştir. Üstelik bu ideoloji, 1905 yılında Londra'da düzenlenen bir konferansla rapora dönüştürülerek İngiltere Dış İşleri Bakanlığı'na önerilmiş ve İngiltere Başbakanı Sir Campbell Bannerman'a Siyonizm, Afrika, Ortadoğu ve Asya'da Avrupa Devletlerinin kendi aralarında çekişmek zorunda kalmadan bölgeleri sömürgeleştirmelerini sağlayabilecek, asgari müşterekleri temsil eden bir fırsat olarak sunulmuştur (Susa, 2005). Bu rapor uzun süre kamuoyuna açıklanmasa da 1916'da Sykes-Picot ve 1917 Balfour Bildirisi'nin zeminini oluşturmuştur. İngiltere dış

politikasına eklenendirilen ve himayesini alan Siyonizm bu yeni formuyla artık sadece uzun asırlar sürekli göç etmek zorunda kalan Yahudiler için insani bir çözüm arayan girişim olmaktan uzaklaşmış ve Filistin’de, Arap ve diğer kimlikleri yok sayan, militan ideolojiye dönüştürülmüştür (Fromkin, 1989). Mekke Şerifi Hüseyin ile İngiltere’nin Mısır’daki Yüksek Komiseri McMahon arasında gizli olarak imzalanan McMahon Antlaşması’nda da bu yeni siyaset konusunda Arap egemenleriyle mutabık kalınmıştır (Cleveland, 2008).

Yahudi teolojik kültürünün bir kavramı olan “*Aliyah*” Filistin’de İngiliz Manda Yönetimi’nin kurulduğu 1920 yılından itibaren temel politika olarak başladı ve günümüze kadar uygulanmıştır. Buna göre *Aliyah*, dünyada dağıntık Yahudilerin İsrail adı verilen tarihi devlete geri dönüşlerini, göç etmelerini ifade etmekte ve bu göçü “ne bahasına olursa olsun yapılması gereken kutsal yolculuk, çağrıya kulak verme” olarak tanımlamaktadır. Bu “ne bahasına olursa olsun” olgusu başka millet ve kimliklerden arındırılmış Yahudi Ülkesini simgelemektedir. Dolayısıyla kısa süre içinde asırlarca göçmenleştirmenin mağduru olan bir kitle bir inşa göçmenleştiren bir güce dönüştürülmüştür (Bileydi Koç, 2006).

Haganah, *B-Örgütü*, *İrgun Zevai Leumi (Etzel)*, *Lohamel Herut İsrail (Stern)*, isimli terör örgütleri kurularak bölgede yaşayan Arapları göçe zorlayan terör saldırıları gerçekleştirilmiştir (Çağlayan, 2010, s. 61; Attali, 2019, s. 33; Besalel, 2000). 1947 yılına gelindiğinde, uluslararasılaşan sorun yeni kurulmuş Birleşmiş Milletler’in ilk ve önemli gündem maddelerinden biri olmuştur. Nitekim Birleşmiş Milletler, Filistin için Birleşmiş Milletler Paylaşım Planı isimli belgeyi hazırlayarak, 181 Sayılı Birleşmiş Milletler Genel Kurulu kararına dönüştürmüştür. Karar, “Filistin’in Gelecek Hükümeti” ismiyle yürürlüğe girmiştir. İsrail Ajansı olarak örgütlenen siyasal yapı, 14 Mayıs 1948’de İsrail Devleti adıyla bağımsızlığını ilan etmesinin ardından 12 Aralık 1948’de olağanüstü hal ile Filistinlilerin gayrimenkullerine el koymuştur. Bir yandan 20 Mart 1950’de “Sahipsiz Mülkler Kanunu” ile bu mülklerin tedavülüne olanak tanınmış, diğer yandan çoğu Osmanlı döneminden kalma vakıfların mallarına el konulmuştur.

Filistin sorununda İsrail Devleti’nin kuruluşu, bölgeden Arapların ve diğer etnik grupların göç ettirilmeleri sürecini hızlandırmıştır. Filistinlilerin göçmenleştirme sürecinde 1967 önemli bir dönüm noktasıdır. 1948 yılında bağımsızlığını ilan eden İsrail Devleti, ilanı takip eden 1 ay içinde komşu Arap devletlerinin saldırısına uğramış ama bu çatışmalar müzakereler ve karşılıklı paylaşımlarla bitirilmiştir. Ancak yapılan paylaşımlar Yahudi ve Arap nüfus arasındaki çekişmeleri sona erdirmemiştir. İsrail devlet politikası, bu yeni tartışmalı alanlarda sürekli Arap nüfusun zorla göçüne yol açacak kısıtlamalara başvurmuştur. Üstelik bu süreç İsrail’i yeniden komşu Arap devletleriyle karşı karşıya getirmiş ve 1 Nisan 1967’de “6 Gün Savaşı” başlamıştır. Savaş, İsrail’in zaferi ve Filistinlilerin yoğun yaşadığı bölgelerin işgaliyle sonuçlanmıştır. Mısır, Suriye ve Ürdün koalisyonu yenilmiş, sadece beş gün içinde Gazze Şeridi, Sina yarımadası, Golan tepeleri, Batı Şeria ve Kudüs’ün doğusu İsrail tarafından ele geçirilmiştir. Onbinlerce Filistinli yaşadıkları yerlerden göç ettirilmiş ya da katledilmişlerdir. Filistinliler bu yeni konjonktüre 1967’de Filistin Kurtuluş Örgütü’nü, 1968 yılında El Fetih örgütünü kurarak cevap vermişlerdir. Kısa bir süre sonra Yaser Arafat liderliğinde El Fetih, Filistin Kurtuluş Örgütü’nün yönetimini ele geçirek örgütü Filistin halkının siyasi örgütüne dönüştürmüştür.

1967’den günümüze kadar Filistinliler “İntifada” olarak adlandırılan halk hareketleriyle İsrail politikalarına direnmeye çalışmaktadır. Ancak İsrail’in kararlı göçmenleştirme politikaları ve uygulamalarıyla bugün Filistin halkının önemli oranı zorunlu göçmen statüsünde bulunmaktadır.

Günümüzde Filistinli zorunlu göçmen, “mülteci” statüsündedir ve sayıları 6 milyonu bulmuş durumdadır. Birleşmiş Milletler bu ağır konuyu izleyebilmek için Yakın Doğu'daki Filistinli Mülteciler için Yardım ve Bayındırlık Ajansı'ni (UNRWA) kurmuştur. Ajans verilerine göre; kayıtlı 5.1 milyonun üzerinde mültecinin 1.5 milyonundan fazlası tanınmış 58 mülteci kampında, kalan kısmı ise şehirlerde ve kasabalarda yaşamaktadır. Diğer yaklaşık 100.000 kişi BM Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin yetki sınırlarındadır. Batı Şeria'da 775 bin, Gazze'de 1,26 milyon Filistinli mülteci abluka altında yaşamaktadır (Uluslararası Af Örgütü, 2020).

Kamp Alanı	Kamp Sayısı	Kayıtlı Mülteci
Gazze şeridi	8	1.221.110
Batı Şeria	19	741.409
Suriye	13	499.189
Lübnan	12	448.599
Ürdün	10	2.034.641
Toplam	62	4.944.948

Kaynak: UNRWA verilerinden derlenmiştir. Erişim Tarihi: 1.7.2020, <https://www.unrwa.org/where-we-work/jordan/irbid-camp>

Yaklaşık 70 yıldır süren Filistinlilerin zorunlu göçe tabi tutulmaları ve mültecileştirilme süreçlerinde İsrail'e yönelen ciddi tazminat ve koruma davaları süreci başlatılmamıştır. Bu olumsuz durumun temel nedenlerinden biri mültecilerle ilgili sürecin nerdeyse tamamen insani yardım çerçevesinde ele alınması, mültecilerin başta taşınmaz hakları olmak üzere iade, alacak ve tazminat davalarına yönelik uluslararası hukuk mekanizmalarına yönlendirilmemeleridir. Süreci “non governmental-hükümet dışılığı” tartışmalı sivil toplum kuruluşları etkinliğinde yürütme teamülü, bu kurumların mültecilere yönelik yardım toplamadan ibaret faaliyetlerine yoğunlaşmalarına, süreci sadece tüm Filistinli mültecilerin siyasi sözcülüğüne indirgemelerine dayandırılabilir. Bu süreçte, yakın zamanda girişilen “ablukayı delme ve insani yardım ulaştırma” girişimi de yardım kuruluşunun kendisinin İsrail devletinden tazminat almasıyla sonuçlanmıştır (Aksar, 2012, s. 23-40). Filistinli mülteci bireylerin ferdi olarak uluslararası hukuk mercilerine başta taşınmazları olmak üzere ellerinden alınan haklarının ide edilmesi veya kayıplarının tazmin edilmesine yönelik mekanizmalar bugüne kadar oluşturulamamıştır.

Yerinden Edilmiş Kişilere Yönelik Yargısal Çalışmalar

Literatürde “*asylum seeker*” olarak tanımlanan mülteci, zorunlu göçmen, sığınmacıların hukuki durumu, insan haklarının çiğnenmesi başlığı altında ele alınmaktadır. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi madde 14'te “sığınma hakkı” bir insan hakları hukukunun kapsamı içinde kabul edilmiştir. Mültecilerin Statülerine İlişkin Birleşmiş Milletler Anlaşması madde 13'te ise taraf ülkelere “tehdit altında olduğu sürece ülkesine geri göndermeme” sorumluluğu yüklemektedir.

Mültecilerin, zorunlu göçmenlerin korunmalarını konu alan ilk münhasır girişim olan Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 yılında kabul edilen Mültecilerin Hukuki Statüsü Protokolü, insan hakları hukukunun sağladığı tüm korumaların mülteciler ve zorunlu göçmenler için uygulanması sorumluluğuna vurgu yapmaktadır.

Uluslararası hukukta sağlanan bu eksik düzenlemelere; korunmayı temin edecek uygulamalar ve başvuru yollarına vurgu yapan çalışmalar yetersiz veya oldukça dolaylıdır. Öte yandan, uluslararası alanda mülteciler ve zorunlu göçmenlerin haklarının korunmasına yönelik görevli uluslararası bir yargı mekanizması, kolluk gücü ve mahkeme ihdas edilmemiştir.

Genel olarak insan hakları mahkemeleri ve yargı yerleri (BM Uluslararası Adalet Divanı, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Uluslararası Ceza Mahkemesi vb.) karşısında dermeyer edilmiş dağınık başvurular ve kararlara rastlanılmaktadır. Mülteciler ve zorunlu göçmenlerin haklarının ağırlıklı olarak iltica ve göç sürecinde karşılaşılan insani travmaları önlemeyi amaçlayan sosyal, tıbbi ve insani ihtiyaçları gidermeye yönelik kuruluşlarca dile getirildiği görölmektedir. Konu, ağırlıklı olarak bu mağduriyeti dile getiren, yaşanan trajedileri vurgulayan, uğranılan hak kayıplarını tespit eden araştırmalar, raporlar ve makalelerle yetinilerek ele alınmıştır. Bu çalışmaların öne çıkanlarında yargısal korunma, yargısal başvuru yolları oluşturulması ihtiyacını göz ardı eden, sadece insani mağduriyeti spesifik sorularla tespit etmekle yetinen periyodik araştırmalar, yıllık endeksler ve barometrelerle açıklama yolu tercih edilmektedir.

Ülkenin Terk Edilmesiyle Birlikte Geride Bırakılan Hak ve Varlıklar nelerdir?

Zorunlu göçmen olarak ülkesini terk edenlerin geride bıraktıkları hak ve varlıklar, insan hakları hukuku bağlamında ele alınması gerekmektedir. Sadece birinci kuşanın hak ve varlıklarının korunması açısından değil aynı zamanda ikinci ve sonraki kuşaklara aktarılabilmesini sağlayacak politik ve idari mekanizmaların oluşturulması zorunluluğu bulunmaktadır (Peker & Sancar, 2001).

Geride Bırakılan Haklar ve Belgelerin Başlıcaları:

- Nüfus, Doğum, Ölüm ve Soy Belgeleri
- Veraset Belgeleri
- Eğitim Belgeleri
- Mesleki Yeterlilik Belgeleri
- Taşınır Zilyetlik ve İntifa Belgeleri (Kiralama, Leasing, Tahsis, vb)
- Taşınmaz Zilyetlik ve İntifa Belgeleri (Kiralama, Devremülk, Tahsis vb)
- Taşınmaz Mülkiyet Belgeleri (Tapu, İpotek, Leasing vb)
- Borçlar Hukuku Belgeleri (Senetler Ve Diğer Kambiyo Evrakları, İcra Takipleri, Kıdem Tazminatları, Hisse Senetleri vb)
- İdari Sözleşmeler (Tahsis Belgeleri, Devlet Tahvilleri, Banka Mevduatı, Emeklilik Maaşları ve Diğer Sözleşmeler vb)
- Kazai Haklar (Alacak ve Tazminat İlamları, İnfaz ve Tenfiz Kararları vb)
- Fikri ve Sınai Mülkiyet Hakları (Patent, Marka ve Diğer Tescile Tabi Haklar)
- Statü ve Ünvanlara İlişkin Haklar (Vatandaşlık Belgesi, Pasaport, Sivil, Askeri, İdari Ünvanlar, Yargı Bağışıklıkları, Diplomatik Haklar vb)

Göçmenlerin haklarının kullanımına yönelik engellemeler ileri zamanlarda karmaşıklığa yol açmaktadır. Aslında hem kendi ülkesinde hem de ikamet ettiği ülkede, hakları tanınmamaktan kaynaklanan ve Heidegger'in "yurtsuzluk" tanımına benzer bu durum, zorunlu göçün entegrasyon sorunlarının önemli bir yönüdür (Heidegger, 1998, s. 13; Heidegger, 2010, s. 27).

Sığınmacıların Kalış ve Dönüş Kararlarının Suriye’de Bıraktıkları Haklara Etkisi

Geçici Koruma Statüsünde Bulunan Suriyelilerin Genel Durumu

Arap Baharının etkisiyle Suriye’de başlayan iç karışıklık ve rejim aleyhtarı gösteriler kısa sürede hem Suriye’yi hem de çevresindeki ülkeleri derinden etkilemiş ve sonunun nereye varacağı belli olmayan bir dönemi başlatmıştır (Özlü vd., 2018, s. 480). Geçici Koruma Statüsü altındaki Suriyelilerin haklarına ilişkin taleplerinin karşılanmamasının önemli sonuçları bulunmaktadır: Göç alan ülke hukukuna göre - ülkenin kendi vatandaşına tanıdığı hakları geçmemek ve onlarla çalışmamak kaydıyla- onun ikamet ettiği ülkeye entegrasyonu bu hak alanlarının tanınırlığına bağlıdır (Bingöllü, 2012, s. 29).

Geçici Koruma Statüsü altındaki Suriyeli sığınmacıların ülkelerinden ayrılma ve ülkelerine dönmeme kararları, hak ve varlıklarından vaz geçtikleri anlamı taşımamaktadır. Ancak “de facto” olarak bu sonuç doğmaktadır (Ekşi, 2010, s. 41). Türkiye’de kalış sürelerinin uzayacağı olasılığı yüksek görülmekte ve sığınmacı kitlenin nüfus artışıyla “göçmen kuşaklar” oluşturacağı görülmektedir (Sözcü, 2018).

Bu durum, sığınmacı kitleyi iki grup olarak ele almayı gerektirmektedir:

- Birinci grup, Suriye doğumlu birinci kuşak,
- İkinci grup ise Türkiye doğumlu olan ikinci ve sonraki kuşaklardır (Hürriyet A, 2019).

Birinci grubun, ülkelerinde sahip oldukları haklarının korunması onları doğrudan ilgilendirirken, ikinci ve sonraki kuşakları ise dolaylı olarak ilgilendirmektedir. İkinci ve üçüncü kuşak, bu haklardan önemli bir kısmına miras yoluyla sahip olmaktadır. Birinci kuşağın haklarının, muayyen ve talep edilebilir (cari) hale getirilmesi için sicil oluşturularak bilgi ve belgelerin kayıt altına alınması, zamanaşımı sürelerinin korunması, icra ve tenfiz işlemleri için yargı yollarının ihdası kendileri için olduğu kadar ikinci ve üçüncü kuşaklar için de önemlidir (Üstel, 2000).

Sığınmacının ikamet ettiği ülkeye uyum sürecini doğrudan etkilemektedir. Örneğin 1951 tarihli, 429 Sayılı BM Sözleşmesi’nin 17. ve 18. maddelerinde zikredilen, gelir getirici bir işte, mesleğini icra hakkı; diploma, ruhsat, ehliyet gibi vesikanın tanınırlığına bağlıdır.

1932 yılında yürürlüğe giren 2007 sayılı Türkiye’de Türk Vatandaşlarına Tahsis Edilen Sanat ve Hizmetler Hakkında Kanun ile uzun yıllar -bu vesikalar olsa da- yabancıların bazı meslekleri icra etme yasağı benimsenmiştir. 4817 sayılı Kanun ile 2007 sayılı kanun değiştirilse de sistem anahatlarıyla korunmuştur. Benzer düzenlemelerde (1219 sayılı Tababet ve Şuabatı Sanatlarının Tarzı İcrasına Dair Kanun) zaten oldukça sınırlandırılan bu alanda göçmenlerin yaşadıkları, eğitim ve mesleki yeterlilik belgelendirme, tanınırlık sorunları, entegrasyon çalışmalarını zorlayan ayrı bir neden durumundadır. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun 91. maddesi uyarınca Geçici Koruma Yönetmeliği’nde de açıkça düzenlenmeyen bu durum, yukarıda 7 başlıkta ele alınan hak sorunlarının önemli bir örneğidir.

Göç alan ülke otoritelerinin, göçmenin kendi ülkesinde elde ettiği unvan, derece, yeterliliklere ilişkin diploma ve diğer belgelerin geçerliliği hakkında verecekleri kararlarda istinat

edebilecekleri mevzuat eksikliği, ileride başka sorunlar doğurabilecek düzenlemelere yol açabilmektedir.

Bu durumun yaygın örneği, Suriye’de alınan diplomaların denklik kararlarının verilmesinde yaşanmıştır. “Ülkelerinde savaş, işgal veya ilhak koşulları bulunduğundan Tanıma ve Denklik Yönetmeliği çerçevesinde gerekli olan belgeleri ibraz edemeyen ya da diploma teyitleri yapılamayan başvuru sahipleri ile ilgili olarak savaş dönemi veya olağanüstü durum ile sınırlı kalmak ve belgelerin teyidi yazışmalarına cevap alınamaması durumunda geçerli olmak üzere; ... asılları bulunmayan ancak bir örneğini veya onaylı çevirilerini ibraz edebilen, İlgililerin denklik işlemlerinin Bilim Alanı Danışma Komisyonları, üniversite görüşleri ve Tanıma ve Denklik Komisyonu görüşü alınarak yürütülmesi şeklinde alınan kararda; “...yazışmalara cevap alınamaması..”, “asılları bulunmayan ancak bir örneğini veya onaylı çevirilerini ibraz edebilen” şeklinde, muhtaç-ı muhakemelik işlem unsurları ihdas edilmiştir” (YÖK, 2020).

Göç ve mültecilik, Suriye’nin özellikle Türkiye sınırında etnik temizlik ve demografik yapının değiştirilmesi stratejisinde araca dönüştürülmüştür. Sykes - Picot Anlaşması ile son olarak sınırları belirlenmiş Suriye, üniter yapı olarak homojen bir toplumsal yapıya sahip olamamış bilakis komşu ülkelerin de sahip olduğu halklar ve toplulukları içeren, heterojen bir toplumsal yapıya sahip olmuştur (Özhan, 2015, s. 23; Koçu, 1934, s. 27).

Nüfus ve tapu kayıtlarının ve diğer vatandaşlık sicillerinin imha edilmesiyle ilgili raporlar ve medya haberleri, bölgede, göçmenler aleyhine bir politikanın yürütüldüğünü göstermektedir (BBC, 2016; Anadolu Ajansı, 2016). Artvin Valiliği 2018 yılında Suriyelilerin yayınladığı genelgeyle Türkiye’de bulunan Suriyelilerden Suriye’de bıraktıkları mülklerle ilgili başvurada bulunmalarını istemiştir (Artvin Valiliği İl Göç İdaresi, 2018):

“Suriye Hükümetinin 02/04/2018 tarihli ve 2018/10 sayılı kararnamesi ile yerlerinden edilmiş Suriyelilerin mülk ve gayrimenkullerine ilişkin mülkiyet haklarını koruyabilmeleri için bir ay içinde belge sunmaları istenmiş olup, ülkemizde yaşayan Suriyelilerin Suriye’deki mülk ve gayrimenkullerinin kanıtlayıcı bilgi, belge ve ifadelerle Bakanlığımız koordinasyonunda kayıt altına alınması gerekmektedir. Bu nedenle ilimizde ikamet eden Suriyeli yabancıların ülkemizde yasal kalış şekline bakılmaksızın Suriye’de bulunan mülk ve gayrimenkullerine ilişkin bilgi, belge ve ifadelerin birer örneği ile en geç 1 Haziran 2018 tarihine kadar İl Göç İdaresi Müdürlüğümüze başvurmaları gerekmektedir...”

Türkiye göç ve mültecilik çalışmalarında sadece insani koşulların iyileştirilmesi, Suriye İç Savaşı’nın bitirilmesi ve Suriye toprak bütünlüğünün korunması konularına odaklanmıştır. Oysa değiştirilmiş demografik yapı, mevcut siyasal sorunları beslemeye devam edecektir (Fromkin, 1993, s. 39).

Suriye’deki varlıklarından, sosyal güvenlik sistemlerinden, iktisadi eylemleri ve kimliklerinden gelir elde edemeyen göçmenler sadece Türk Devleti’ne ve ekonomisine bağımlı hale gelmişlerdir. Suriyelilerin geride bırakmak zorunda kaldıkları siyasal, sosyal, hukuki ve mali haklarının kendileri tarafından savunulması için adli ve bürokratik mekanizmalar oluşturulması, uluslararası alanda kamuoyu oluşturulması gerekmektedir.

Suriye Sığınmacılar ve Uluslararası Hukuk

Burada öncelikle Suriyeli sığınmacıların Türkiye’de kalış kararlarına bağlı olarak Suriye’de bıraktıkları haklarına bakmamız gerekir.

Suriye’de “iç savaş” olarak adlandırılan, “uluslararası boyuta erişmiş silahlı ve çok muharip taraflı” bir karışıklık söz konusudur. Bu fiili çatışma ortamına, uluslararası hukukun uluslararası çatışmalara yönelik hükümlerinin uygulanması gerekmektedir (Çelik, 2014, s. 40).

Problemler dikkate alındığında çözüme yönelik olanların en önemlileri 1954 tarihli La Haye Silahlı Bir Çatışma Halinde Kültür Mallarının Korunmasına Dair Sözleşme ve 1977 tarihli uluslararası Olmayan Silahlı Çatışmalarda Mağdurların Korunmasına İlişkin 1949 Cenevre Sözleşmelerine ait Ek II. Protokolüdür (Buran vd., 2019; T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Teftiş Kurulu, 2019).

Birinci düzenlemede (1954 La Haye) özel mülkiyete konu edilemeyen ancak bir başka millet, din, ülke tarafından da sahiplenilmesi konusunda anlaşmalara ya da tarihsel teamüllere dayanan abide yapı ve eserlere ilişkin haklar söz konusudur (Çavuşoğlu, 2001, s. 27).

Türkiye, 1977 tarihli Uluslararası olmayan Silahlı çatışmalarda Mağdurların Korunmasına ilişkin 1949 Cenevre Sözleşmelerine Ek II. Protokol’ün hükümlerine göre “koruyucu güç” durumundadır. “Koruma” kavramı da protokolde şu şekilde tanımlanmaktadır: “Savaştan etkilenen insanların korunması; sivillerin can ve mallarının korunması, vahşice saldırılara maruz kalmalarının engellenmesi, hasta ve yaralılara yardım edilmesi, tıbbi bakım ve korumanın yanı sıra savaş esirlerine insani muamele edilmesi” eylemlerini içermektedir.

Silahlı çatışma göçe neden olan faktörlerden biri de Suriye devletine uygulanan yaptırımlardır. Suriye İç Savaşı nedeniyle başta ABD , Avustralya , Kanada , Avrupa Birliği, Arap Birliği ve Türkiye tarafından ülkeye ekonomik yaptırım uygulanmaktadır. Bu yaptırımlarla temel ihtiyaçlara erişimin zorlaşması, ülkeden kaçışı artırmıştır.

Suriye’de Bırakılan Haklar

Ülkelerine dönmek istemeyen Suriyelilerin geride bıraktıkları varlıklar savaşta ortadan kalkmakta, hakların ispatına yarayacak siciller de kaybolmaktadır (Biner & Soykan, 2016). Krizin bitiminde, yeniden inşa sürecinde, hak sahiplerinin ülkelerine dönmeleri durumunda bile hak sahiplikleri korunmak zorundadır. (Bingöllü, 2012, s. 71).

Göçün ani ve yoğun yaşanması, sınırı geçenlerin kayıt altına alınmasını ya da yeterli kaydın yapılmasını engellemiştir (Mülteciler Derneği, 2019). Suriye Devleti, 2012’de 66 ve 2018’de 10 Numaralı Kanun Hükmünde Kararnameler ile taşınmaz mallara el koyma çalışmalarını başlatmıştır. El konulan mülklerin sahiplerinin 30 gün içinde belgelerini sunmaması durumunda kararın kesinleşeceği duyurulmuştur. Oysa Uluslararası Af Örgütü’nün aktardığı, Norveç Mülteci Konseyi tarafından yapılan araştırmada ülkelerini terk etmekte zorunda kalan kişilerle ilgili şu tespitler yapılmıştır;

- % 80’i tapu belgelerinin yanlarına almadan ülkeden ayrılmıştır.
- Tapu belgelerinin % 21’i yok edilmiştir.

Kadınların, eş ve babalarının ölümü durumunda bu taşınmazları talep etmek için dayanabilecekleri aile kaydı ve gerekli diğer resmi belgeleri bulunmamaktadır. (Amnesty-AI, 2018)

Suriye Vatandaşlarının Suriye'deki Hak ve Varlıklarının Korunması

Hak ve varlıkların korunmasına yönelik yargısal ya da idari başvuru yolları Suriye tarafından engellenmiştir. Bu politika Suriye'nin, iç savaşın bitimini müteakip vatandaşlarının ülkeye geri dönmeleri ve tekrar düzenlerini kurabilmelerini engelleyeceği yönünde bir karine oluşturmaktadır. (Ekşi, 2008, s. 31).

Sığınmacıların Suriye Devleti'ne, yönelik açabilecekleri dava açma haklarının saklı tutulması zorunludur. Uluslararası hukukta buna yönelik bir dayanak hüküm kıyasen bulunmaktadır: Koruma altındaki sığınmacıların, Türkiye veya başka bir ülkenin çifte vatandaşlığına geçmeleri durumunda bile Suriye Devleti'nin Uluslararası Ceza Divanı Roma Statüsü açısından sorumluluğu devam etmektedir:

“Madde 8 - Savaş Suçları: 2. Bu tüzüğün amacına uygun olarak, “savaş suçları” şü anlamlara gelir

(a) 12 Ağustos 1949 tarihli Cenevre Sözleşmeleri'nin çok ciddi şekilde ihlali, başka bir deyişle, Cenevre Sözleşmesi hükümlerine göre korunan şahıs ve mallardan herhangi birine karşı aşağıdaki fiiller:

iv) Askeri gereklilik olmadan, yasadışı ve keyfi olarak malların yaygın yok edilmesi veya sahiplenilmesi...” (ISOF, 1998)

“Suriye'nin Toprak ve sosyal bütünlüğünün korunması” kavramı altında, siyasi açıdan ele alınan “bütünlük” real politik açıdan, hukuk düzeninin yeniden tesisini de kapsamalıdır. Aksi takdirde; demografik yapısı değiştirilmiş Suriye, sorun kaynağı olmaya devam edecektir.” (Ergüven & Özturanlı, 2013).

Uluslararası hukuk başvuru ve dava yollarından yararlanabilmeleri için hak sahipliğinin belgelendirildiği bir sicil oluşturulması gerekmektedir (İçduygu ve Aksel, 2012, s. 27-28; Kartal & Başçı, 2014).

2Sığınmacılara İlişkin Veri Envanteri Çalışmalarının Önemi

Türkiye'deki Suriyeli sığınmacılar kendilerine ve Türkiye'ye fayda sağlayacak projelerde yer alma motivasyonları azalma riski ile karşı karşıyadır (BOELL, 2015). Zorunlu göç dalgalarının aniden ortaya çıkışından dolayı bilgi ve belgelerin kayıt alınması zamana yayılmak istenmiştir. Sığınmacıların tamamını kapsayan verilerin bulunduğu, kesin bir envanter bulunmamaktadır (Türkoğlu, 2011, s. 112).

Suriyeli sığınmacılara yönelik projelerin neredeyse tamamı, insani yardım faaliyetlerine odaklanmaktadır. Suriyeli Sığınmacıların ülkelerindeki hak ve varlıklarını belirleyen tarama çalışmalarının başlaması gerekmektedir. Bunun üç önemli nedeni bulunmaktadır (Şeker & Sirkeci, 2015, s. 39):

- İç hukukta ve uluslararası hukukta, hakların dermeyanı uzun sayılabilecek işlemler gerektirmektedir. Kanıt belgelerin zamanında sağlanmaması, başvuru haklarını ortadan kaldırabilmektedir.
- Suriyeli sığınmacıların ülkemizde göçmen, mülteci statüsü ile kalmaları veya bir kısmının Türk vatandaşlığına geçmesi, Suriye'de bıraktıkları varlıklarla ilgili hakların

takibi, talep edilmesi veya tasfiyesi karmaşık sorunlara neden olabilir. Kişiler ve devlet açısından önemli mali kayıplar yaşanabilir.

- Suriye İç Savaşında müdahil tarafların bazı yerleşim yerlerinin Türk ve Arap nüfus yapısını değiştirmeye dönük girişimlerde bulunduğu iddiaları, iç ve dış basında yer almaktadır. Tarama çalışmalarıyla, bu tartışmalı alanlardan ne kadar insanın ülkemizde bulunduğu belirlenmiş olacaktır.
- Sığınmacıların Suriye'de Haklar Sicili oluşturulması gerekmektedir. Yaş ve cinsiyet gruplarına göre bakıldığında kısa bir zamanda yetişkinliğe adım atacak ve ebeveynlerinin haklarına istinat edecek bir kitle sözkonusudur (Mülteciler Derneği, 2019). Bu oran, Suriye'nin 2011 tarihinde nüfusunun %17'sinin Türkiye'ye transfer edildiği anlamına gelmektedir (Hürriyet, 2019).
- Tablo 3'de görüldüğü gibi Türkiye'deki Suriyelilerin %46,79'u 0-18 yaş aralığında bulunmaktadır. Bu yaş aralığındaki yoğunluk, Türkiye açısından sosyo-ekonomik etkiler yapabilecek büyüklüktedir.

Tablo 3. Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Sığınmacıların Yaş ve Cinsiyet Dağılımı (<https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>).

Yaş	Erkek	Kadın	Toplam
0-9	536.646	503.946	1.040.592
10-18	340.069	297.767	638.833
19-29	482.798	355.451	838.249
30-44	358.874	284.141	643.015
45-59	145.740	142.102	287.842
60-79	59.709	62.792	122.501
80 - 90+	3.921	5.310	9.231
	1.928.754	1.651.509	3.580.263

Yüksek oranda genç nüfus ve yüksek doğum hızı söz konusudur. Çocuk yaşta evlilik geleneği ile birlikte, sadece birey sayısında değil aile sayısında da artış söz konusudur. 2011-2019 arasında ülkemizde bulunan Suriyeli sığınmacılara ilişkin evlenme istatistikleri yetersiz durumdadır.

Genç nüfusun, Suriye'ye geri dönme kararı aldığı anda; ebeveynlerinin (murislerinin) geride bıraktıkları haklar ve varlıklarla ilgilerini ortaya koyan belge ve sicillerden mahrum olma ihtimalleri fazladır. Suriye krizi ile ortaya çıkan mülksüzleşmenin bir nedeni savaşla meydana gelen yıkım ve kayıplardır.

Ülkemizde bulunan sığınmacıların %85'inin kentlerde yaşamaktadır. 2011'de Suriye'nin kırsal alan ve kasabalarında yaşayan sığınmacıların ülkemizde yaşamak için kentleri seçmeleri ile ortaya, kent yaşamına alışmışlık olgusu çıkması beklenmelidir. Çoğu kırsal kesimlerden gelen sığınmacıların geri dönüş kararlarını zorlaştıran bir durum söz konusudur. (Bingöllü, 2012).

Geri Göndermeme İlkesi ve Geri Dönüş Koşullarının Sağlanabilirliği Açısından Suriyeli Sığınmacıların Ülkesel (Suriye) Hakları

Sığınmacıların ülkelerine geri dönüşlerinin sağlanmasına yönelik politikalarda önemli bir durum da geri göndermenin sadece ikamet ettiren ülkenin iradesine bağlı olmamasıdır. “Çatışmaların devam ettiği veya göçün (iltica veya sığınmacılık da dahil) nedenlerinin sürdüğü

bir durumda “geri göndermenin yapılamayacağı (non-refoulement)” kuralı, sığınmacının ülkesine gönderilmesine engel teşkil etmektedir (Tarhanlı, 2009). Geri göndermeme ilkesi (non-refoulement), geri dönüşü üç koşula bağlamaktadır. Bunlar; güvenlik, gönüllülük ve sürdürülebilirlik koşullarıdır (A.y.g.). Can ve mal emniyetinin bulunmadığı muhitlere sığınmacıların, geri dönüşlerine yönelik kararlar alınması ve uygulanması mümkün değildir. Uygulamada geri dönecek muhitin abluka altında olması durumunda, güvenliğin sağlanamadığı kabul edilmektedir.

Sürdürülebilirlik koşulu ise, normal hayata geçilmesi durumunda geri dönüşün söz konusu olabildiğini tanımlamaktadır. Sadece barınmanın sağlanması, normal hayatın gerektirdiği faaliyetlerin yapılamaması durumunda sürdürülebilir geri dönüş koşullarından bahsetmek mümkün değildir.

Üçüncü koşul ise “gönüllülük” tür. Geri dönüşün cebri olarak sağlanması mümkün değildir (Türkoğlu, 2011). Gönüllülük koşulunun sağlanmasında, geride bırakılan hak ve varlıklara tekrar sahip olabilmenin olumlu etkisinden bahsetmek mümkündür.

Sonuç

Sığınmacıların uluslararası hukuktan kaynaklanan statülerinin gerektiği şekilde tanımlanmaları, göç kitlesinin büyüklüğü nedeniyle uluslararası alanda gerçekleşen zımnem kabul ile “belirsiz” kabul edilmektedir. Zira “göçmen”, “mülteci”, “vatansız” gibi statüler, uzun sürede sonuçlanan prosedürlerle elde edilmektedir.

Suriye göçü ani ve öngörülemez niteliği ile konuyla alakalı mevzuat ve bürokrasiyi de hazırlıksız yakalamıştır. Nitekim yasal düzenlemeler 2013 ve 2014 yılında tamamlanmış, sorumlu otorite olarak Göç İdaresi 2014 ve 2015 yıllarında güçlü kapasiteye kavuşabilmiştir.

Sığınmacıların ülkelerinde bıraktıkları hak ve alacakların akıbetinden emin olmamalarında Suriye Hükümeti'nin varlıklara el koyma kararı etkilidir.

Geri dönüş koşullarının sağlanamaması durumunda, Türkiye’de kalan ve önemli oranı genç olan sığınmacı nüfusun entegrasyonunda gerekli, kendilerine ait kaynaklarından vaz geçilmesi sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu aşamaya gelindiğinde, haklarını kanıtlayan belgeler ve sicillerin korunmuş olması gerekmektedir.

İkinci olasılık; geri dönüş koşullarının fiili ve hukuki olarak sağlanmasıdır. Hak sahipliklerine ilişkin belge ve sicillerin korunmuş olması önem taşımaktadır.

Bu iki durumdan bağımsız olarak dikkate alınması gereken bir konu da büyük oranı gençlerden oluşan sığınmacıların dönüş koşullarının tanımlanmasında, 2011’deki nüfus profilinin değil mevcut, güncel nüfus durumunun (yaş, cinsiyet) dikkate alınmasına bağlı oluşudur.

Önemli oranda çocuk ve gençlerden oluşan sığınmacı kitlenin ne kadarının “göçmen”, “mülteci”, “vatandaş” statüleriyle geçici veya daimi surette ülkede kalmaya devam edeceği belirsizliğidir.

Konunun bir başka önemli boyutu da vatandaşları zorunlu göç eden devletlerin sorumluluk almamalarının, uluslararası alanda göçmenleştirmeyi özendirmesidir. Göç alan devletlerin; kabul etmek zorunda kaldıkları göçmenlerin haklarını temsile yetkili olduklarına dair uluslararası hukuk düzenlemesi yapılması zorunludur.

Kaynakça

- Agamben, G., (2020). İstisna Hali, 2. Baskı, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Aksar, Y. (2012). Birleşmiş Milletler Palmer Raporu ve Uluslararası Hukuk, Uluslararası İlişkiler Dergisi, Cilt 9, Sayı 33 (Bahar 2012), s. 23-40., Erişim Tarihi: 1.7.2020, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/540187>
- Altan, M. H., (2000), Kıbrıs'ta Rumlaştırma Hareketi, Milli Arşiv Yayınları No:1, s. 84., KKTC ANADOLU AJANSI, 2016 SMDK, PYD'nin tapu ve nüfus müdürlüğü binalarını yakmasını kınadı. Erişim tarihi: 2 Mayıs 2020, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/smdk-pydnin-tapu-ve-nufus-mudurlugu-binalarini-yakmasini-kinadi/628566>
- Arendt, H. (2017). Totalitarizmin Kaynakları 3 – Totalitarizm, 2. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul
- ARTVİN VALİLİĞİ İL GÖÇ İDARESİ, 2018 Suriyeli Yabancıların Ülkelerindeki Mülkiyetleri Hakkında. Erişim Tarihi: 23 Nisan 2020, <https://artvin.goc.gov.tr/suriyeli-yabancilarin-ulkelerindeki-mulkiyetleri-hakkinda>
- Atasoy, A. (2011). Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Nüfus Coğrafyası, Hatay: Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
- Attali, J. (2019) Yahudiler, Dünya ve Para Yahudi Halkının Ekonomik Tarihi, 5. Baskı, İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınevi
- BBC, 2016 Suriye'nin kuzeyinde 'mülk gaspı' sorunu. Erişim tarihi: 2 Mayıs 2020, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-49103283>
- Besasel, Y. (2000) Yahudi Tarihi, Ünsel Dil Hizmetleri ve Yayıncılık, İstanbul.
- Bileydi Koç, M. (2006) İsrail Devleti'nin Kuruluşu ve Bölgesel Etkileri 1948-2006, 1. Baskı, İstanbul: Günizi Yayıncılık
- Biner, Ö. ve Soykan, C. (2016). Suriyeli Mültecilerin Perspektifinden Türkiye'de Yaşam, Erişim tarihi: 21 Ağustos 2019, <http://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/10/SURIYELI-MULTECILERIN-PERSPEKTIFINDEN-TURKIYE-DE-YASAM.pdf>
- Bingöllü, M.K. (2012). Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihadında Yabancılar, Mülteciler ve Sığınmacılar. Göç ve İltica Hukuku Konferansı. Ankara: Danıştay Başkanlığı Yayınları.
- BOELL, 2015 2011-2015 Arası Suriyeli Mülteci Nüfus Artışı. Erişim tarihi: 5 Eylül 2019, <http://tr.boell.org/tr/2015/12/30/2011-2015-arası-suriyeli-multeci-nufus-artisi>
- Bozkurt, İ. Ülger, İ.K., Efeğil, E. (2002). Kıbrıs'ın Tarihine Kısa Bir Bakış, Avrupa Birliği Kışkırtıcı Kıbrıs Meselesi (Bugünü ve Yarını), Ankara
- Buran, B., Büyükçınar, S.A., Erkat, C., Erkat, S.C. & Sarıhan, Ş. (2003). *Savaş ve Hukuk*. Erişim tarihi: 21 Eylül 2019, <http://www.Ankarabaru.org.Tr/Siteler/1940-2010/Kitaplar/Pdf/Until2007/Savas.Pdf>
- Cleveland, W.L. (2008). Modern Ortadoğu Tarihi, 1. Baskı, Agora Kitaplığı, İstanbul
- Çağlayan, S. (2010). İsrail Sözlüğü / Siyonistler, Muhafızlar, Tarihçiler, Eylemciler, Yerleşimciler, İsrailciler, İletişim Yayınları, 3. baskı, İstanbul
- Çavuşoğlu, N. (2001) Uluslararası İnsan Hakları Hukukunda Azınlık Hakları, 2. Baskı, Su Yayınları, İstanbul
- Çeçen, Anıl, (2005), (ED. Kantarcı, Şenol), Kıbrıs Laboratuvarı, "Loizidou Davası", Aktüel Yayınları, İstanbul

- Çelik, Ş. (2014). "Suriye İç Savaşı'nda Silahlı Çatışma Hukuku İhlalleri". *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* Yıl 2014, Cilt 1, Sayı 2, Sayfalar 37-65 (Erişim tarihi: 22 Nisan 2020 <http://oaji.net/articles/2016/1120-1461448834.pdf>)
- Ekşi N. (2008). AİHM Kararlarında Sığınmacı ve Mültecilerin Türkiye'den Sınırdışı Edilmelerini Engelleyen Haller. *İstanbul Barosu Dergisi*, S. 82 (6), 2803-2837.
- Ekşi, N. (2010). Mültecilere ve Sığınmacılara İlişkin Mevzuat. *İstanbul: Beta Yayınları*.
- Ergüven, N. S. ve Özturanlı, B. (2013). "Uluslararası Mülteci Hukuku ve Türkiye", A.Ü. *Hukuk Fakültesi Dergisi*, 62 (4), 1063- 1086.
- Foucault, M. (2008) Toplumun Savunmak Gerekir, 8. Baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul
- French, G. (2015). Conflict and Housing, Land, and Property Rights: A Handbook on Issues, Frameworks, and Solutions by Scott Leckie and Chris Huggins.
- Fromkin, D. (1993). Barışa Son Veren Barış, Modern Orta Doğu Nasıl Yaratıldı? 1914-1922, (M. Harmancı Çev.) İstanbul: Sabah Kitapları.
- Heidegger, M. (1998). *Tekniğe İlişkin Soruşturma*. Çev. Doğan Özlem (2. Baskı). İstanbul: Paradigma Yayınevi.
- Heidegger, M. (2010). *Düşünceye Çağran Yurt Müdafası*. Çev. ve Der. Ahmet Aydoğan. İstanbul: Say Yayınları.
- Hourani, A. (2020). Arap Halkları Tarihi, 13. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul
- HÜRRİYET A (2019). Kendini Türkiyeli gören Suriyeliler kuşağı geliyor. Erişim tarihi: 13 Aralık 2019, <https://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/sedat-ergin/kendini-turkiyeli-goren-suriyeliler-kusagi-gelior-41100190>
- HÜRRİYET, 2019 Suriyeli Mültecilerin Sayısındaki Artış Sürüyor. Erişim tarihi: 5 Kasım 2019, <http://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/sedat-ergin/suriyeli-multecilerin-sayisindaki-artis-suruyor-41099026>
- ISOF-TBMM, 1998 Uluslararası Ceza Divanı Roma Statüsü. Erişim tarihi: 11 Kasım 2020, https://www.tbmm.gov.tr/komiyon/insanhaklari/mevzuat_CDERS.htm
- İçduygu, A. ve Aksel, D. B. (2012). *Türkiye'de Düzensiz Göç*. Ankara: Uluslararası Göç Örgütü Yayınları.
- Karabulut, S. (2008). Osmanlı Kudüs'ünde Savaş Yıllarında (1914-1918) Mülkiyet Hakkı, Tarih İncelemeleri Dergisi, XXXIII / 2, 2018, 451-480, s. 456 vd.)
- Kartal, B. ve Başçı, E. (2014). "Türkiye'ye Yönelik Mülteci ve Sığınmacı Hareketleri". *CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 2, 275- 299.
- Koçu, R. E. (1934). *Osmanlı Muahedeleri ve Kapitülasyonlar (1300-1920) ve Lozan Muahedesi*. İstanbul: Muallim Ahmet Halit Kütüphanesi Yayınları.
- Leckie, S., & Huggins, C. (Eds.). (2015). Repairing domestic climate displacement: the Peninsula Principles. Routledge.
- MEVZUAT, 1992 Ahıska Türklerinin Türkiye'ye Kabulü ve İskanına Dair Kanun, Erişim tarihi: 25 Nisan 2020, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.3835.pdf>
- MEVZUAT, 2013 Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu. Erişim tarihi: 23 Nisan 2020, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6458.pdf>
- MÜLTECİLER DERNEĞİ, 2019 Türkiye'deki Suriyeli Sayısı. Erişim tarihi: 5 Kasım 2019, <https://muhteciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/>
- Necatigil, Z. (2005). Kıbrıs Uyuşmazlığı ve AİHM Kıskaçında Türkiye, Turhan Kitapevi
- Özhan, T. (2015). *Turkey and The Crisis of Sykes-Picot Order*. İstanbul: Okur Akademi Yayınevi.
- Özlu, Z., Kara, A. & Karkın, V. (2018). "Suriye Özelinde Arap Baharı ve Türkiye'ye Etkileri". *VII. Uluslararası Canik Sembolyumu – Geçmişten Günümüze Göç – 17-19 Şubat 2017. Canik*

- Belediyesi, 477- 485 Erişim tarihi: 27 Nisan 2020.
[https://www.canik.bel.tr/Icerik/Dosya/www.canik.bel.tr_99_](https://www.canik.bel.tr/Icerik/Dosya/www.canik.bel.tr_99_LE8L32LC_www.canik.bel.tr-99-zu5e10mr-gecmisten-gunumuze-goc-1.pdf)
 LE8L32LC_www.canik.bel.tr-99-zu5e10mr-gecmisten-gunumuze-goc-1.pdf
- Peker, B. & Sancar, M. (2001). *Mülteciler ve İltica Hakkı: Yaşamın Kıyısındakilere Hoşgeldin Diyebilmek*. Ankara: İnsan Hakları Derneği Yayınları.
- RESMÎ GAZETE, 1934 2510 sayılı, 14.6.1934 tarihli İskân Kanunu, Erişim tarihi: 25 Nisan 2020, <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/2733.pdf>
- SÖZCÜ, 2018 Suriyeli mülteciler konusunda atılması gereken 6 adım var. Erişim tarihi 09 Mart 2020 (<https://www.sozcu.com.tr/2018/saglik/prof-dr-murat-erdogan-suriyeli-multeciler-konusunda-atilmasi-gereken-6-adim-var-2158949/>)
- Susa, A. (2005). *Tarihte Araplar ve Yahudiler İbrahim, İki Musa, İki Tevrat, Selenge Yayınları*, 1. Baskı, İstanbul
- Şeker, D. ve Sirkeci. İ. (2015). *Göç ve Uyum*. Londra: Transnational Press London.
- T.C. KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI TEFTİŞ KURULU, 2019 Silahlı Bir Çatışma Halinde Kültür Mallarının Korunmasına Dair Sözleşme. Erişim tarihi: 5 Kasım 2019, <http://Teflis.Kulturturizm.Gov.Tr/Tr,14270/Silahlı-Bir-Catisma-Halinde-Kultur-Mallarının-Korunması-.Html>
- Tarhanlı, T. (2000). Sığınmacı, Mülteci ve Göç Konularına İlişkin Türkiye'deki Yargı Kararları Konusunda Hukuki Bir Değerlendirme. Ankara: BMMYK ve Boğaziçi Üniversitesi Vakfı.
- Türkoğlu, O. (2011). "Mülteciler ve Ulusal/Uluslararası Güvenlik". *U.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, S. XXX (2), 101-118.
- ULUSLARARASI AF ÖRGÜTÜ AMNESTY (AI), 2019 Filistin: 70 Yıllık Yurtsuzluk, Erişim Tarihi: 29 Nisan 2020, <https://www.amnesty.org.tr/icerik/filistin-70-yillik-yurtsuzluk>
- ULUSLARARASI AF ÖRGÜTÜ AMNESTY (AI), 2018 Suriye: Yeni mülkiyet yasası, yerinden edilen insanları cezalandırıyor ve savaş suçlarının soruşturulmasını engelliyor. Erişim tarihi: 27 Nisan 2020. <https://www.amnesty.org.tr/icerik/suriye-yeni-mulkiyet-yasasi-yerinden-edilen-insanlari-cezalendiriyor-ve-savas-suclarinin-sorusturulmasini-engelliyor>
- Uluslararası Af Örgütü, Filistin: 70 Yıllık Yurtsuzluk, Erişim tarihi: 11.08.2020, <https://www.amnesty.org.tr/icerik/filistin-70-yillik-yurtsuzluk>
- Üstel, F. (2000). *Yurttaşlık ve Demokrasi*. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Yergin, D. (2003). *Petrol: Para ve Güç Çatışmasının Epik Öyküsü* (3. Basım). (K. Tunçay, Çev.) İstanbul: İş Bankası Yayınları.
- YÖK TANIMA VE DENKLİK HİZMETLERİ DAİRE BAŞKANLIĞI. Ülkelerinde Savaş, İşgal Veya İlhak Koşulları Bulunan Kişiler için Tanıma ve Denklik Başvuru Süreçleri. Erişim tarihi: 11 Nisan 2020, <https://denklik.yok.gov.tr/multeciler>

EXTENDED ABSTRACT IN ENGLISH

Another Dimension of the Syrian Refugee Problem: The Protection of Their Rights and the Restitution of Their Property in Syria

One of the main problems in the phenomenon of forced migration is the protection of the rights and assets left behind by individuals who had to leave their country. The last example of this situation, which has recently emerged in Palestine, Cyprus and many other geographies, is experienced by Syrian refugees.

In the process of protecting the rights of “immigration, asylum and defection” of Syrian refugees, it is necessary to make legal and practical arrangements that take into account the key importance of the rights regarding the immovable properties left behind in Syria. In this study, the victimization of Syrian refugees who are under temporary protection status in Turkey due to their inability to benefit from the rights and assets left in Syria and their loss of rights is discussed. Apart from immovable properties, it is aimed to emphasize the necessity of protecting all assets and rights (financial, administrative, legal rights) within the scope of property rights.

Judicial or administrative remedies for the protection of rights and assets have been blocked by Syria State. This policy creates a presumption that Syria will prevent its citizens from returning to the country and reestablishing themselves after the end of the civil war (Ekşi, 2008, p.31). The Syrian State started the confiscation of immovable properties with the Decree Law Numbers 66 in 2012 and 10 in 2018. It has been announced that the decision will become final if the owners of the seized properties do not submit their documents within 30 days. However, in the research conducted by the Norwegian Refugee Council, as quoted by Amnesty International, the following determinations were made about the people who had to leave their country: 80% of them left the country without taking their title deeds with them, and 21% of their title deeds were cancelled. Women are hardest hit as they often depend on men, whose names were typically on land documents and may have died or disappeared. In case of the death of their spouses and fathers, women do not have family records and other necessary official registration documents that they can rely on to claim these immovable properties (Amnesty-AI, 2018).

The right of Syrian refugees to file a lawsuit against the Syrian State must be reserved. There is a basis for this in international law by analogy: Even if the protected refugees acquire dual citizenship of Turkey or another country, the responsibility of the State of Syria in terms of the Rome Statute of the International Criminal Court continues:

“Article 8 - War Crimes: 2. For the purposes of this statute, “war crimes” means

(a) A very serious violation of the Geneva Conventions of 12 August 1949, i.e. the following acts against any of the persons and property protected under the Geneva Convention provisions:

iv) Unlawful and arbitrary widespread destruction or appropriation of property without military necessity...” (ICC, 1998)

“Under the concept of "protection of the territorial and social integrity of Syria", the "integrity" considered from a political point of view should also include the re-establishment of the legal order from a real political point of view. Otherwise; Syria, whose demographic structure has been changed, will continue to be a source of problems.” (Ergüven & Özturanlı, 2013). In order for them to benefit from international legal applications and litigation, a registry documenting the ownership of rights must be established (İçduygu & Aksel, 2012, pp.27-28; Kartal & Başçı, 2014). Due to the large size of the immigration mass, the proper definition of the status of refugees stemming from international law is accepted as "uncertain" by tacit acceptance in the international arena. This occurs because statuses such as “immigrant”, “refugee”, “stateless” are obtained through procedures that take a long time.

With the sudden and unpredictable nature of migration originating from Syria, legislation was not in place and the bureaucracy was caught unprepared. As a matter of fact, legal regulations

were completed in 2013 and 2014, and the Directorate General of Migration Management as the responsible authority gained a strong capacity in 2014 and 2015. The decision of the Syrian Government to seize the assets is effective in the fact that the refugees are not sure about the fate of the rights and receivables they have left in their countries.

In case the return conditions are not met, it will be necessary to integrate the refugee population, which remains in Turkey and whose significant proportion is young. The problem arises when these young people give up their own or family property they left in Syria or seek their rights. At this stage, documents and records proving their rights must be preserved. In addition, it will be important to ensure that the conditions of return are provided in de facto and legal terms.

Regardless of these two situations, when defining the return conditions of Syrian refugees, the majority of whom are young people, the current population status (age, gender) has to be taken into account, not the population profile in 2011. It is uncertain how much of the refugee population, which consists of a significant proportion of children and youth, will remain in Turkey temporarily or permanently with the status of "immigrant", "refugee" or "citizen".

Another important aspect of the issue is that the states whose citizens migrate forcibly do not take responsibility, encouraging immigration in the international arena. It is obligatory to make an international legal arrangement that states receiving immigration are authorized to represent the rights of immigrants they have to accept.

References

- AI-Amnesty International. (2018). Suriye: Yeni mülkiyet yasası, yerinden edilen insanları cezalandırıyor ve savaş suçlarının soruşturulmasını engelliyor. (Accessed 27 April 2020 : <https://www.amnesty.org.tr/icerik/suriye-yeni-mulkiyet-yasasi-yerinden-edilen-insanlari-cezalاندırıyor-ve-savas-suclarinin-sorusturulmasini-engelliyor>)
- Ekşi N. (2008). AİHM Kararlarında Sığınmacı ve Mültecilerin Türkiye’den Sınırdışı Edilmelerini Engelleyen Haller. *İstanbul Barosu Dergisi*, (6), 2803-2837.
- Ergüven, N. S. & Özturanlı, B. (2013). “Uluslararası Mülteci Hukuku ve Türkiye”, *A.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi*, 62 (4), 1063- 1086.
- ICC-Intenatinal Crimal Court. (1998). Rome Statute of the International Criminal Court. (Accessed 11 November 2020: <https://www.icc-cpi.int/resourcelibrary/official-journal/rome-statute.aspx>)
- İçduygu, A. & Aksel, D. B. (2012). *Türkiye’de Düzensiz Göç*. Ankara: Uluslararası Göç Örgütü Yayınları.
- Kartal, B. & Başçı, E. (2014). “Türkiye’ye Yönelik Mülteci ve Sığınmacı Hareketleri”. *CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 2, 275- 299.

Agency and Immigration Policy
Edited by Simeon S. Magliveras
Published: 26 December 2020

